

Annals de Medicina 1945 - 1993

Màrius Foz

Catedràtic de Medicina. Professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Introducció

Els cent anys d'Annals de Medicina són una fita aconseguida a través d'un esforç ininterromput per mantenir viu, i adaptat a les vicissituds i característiques de cada època, aquest òrgan d'expressió tant important per a la nostra institució. El període que haig de comentar de la història de la nostra revista inclou quasi mig segle, que va des de 1945 a 1993: des de pocs anys després de finalitzada la guerra civil, durant tota la llarga nit del franquisme, els convulsos anys de la transició, i els anys inicials de la recuperació de la democràcia i de les nostres institucions.

Dividiré aquesta exposició en quatre períodes, quatre etapes dels Annals que considero clarament diferenciades: 1945-53, segona etapa; 1955-72, tercera; 1973-83, quarta i 1984-93, cinquena.

1945-1953: segona etapa

Després de la maltempada de la guerra civil, l'Acadèmia va poder reprendre les seves activitats, amb totes les limitacions i penúries de l'època, sota la presidència d'Agustí Pedro-Pons. El professor Pedro-Pons, que ja feia 12 anys que era catedràtic de la Facultat de Medicina de Barcelona i que tenia el màxim prestigi i autoritat científica a la societat mèdica de l'època, va assumir aquest gran repte de dirigir la nostra institució en uns temps molt difícils. No obstant això, els Annals no van poder reprendre la seva edició fins l'any 1945. Pedro-Pons, en una salutació en el primer número, i utilitzant el castellà, l'obligada llengua de l'època, expressa la seva satisfacció pels resultats obtinguts fins aleshores per l'Acadèmia, sota la seva presidència, i l'esperança en el futur: "Anales de Medicina, órgano de la Academia de Ciencias Médicas, vuelve a publicarse... Nunca como ahora, a pesar de que en todo tiempo fue intensa y fecun-

da la labor de la Academia, precisa archivar y difundir nuestra tarea. El número de socios supera el millar, cifra jamás alcanzada. Las Asociaciones filiales de especialistas llegan ya al número doce, hallándose otras en organización que funcionarán en breve".

I acabava la salutació dient: "Saludemos, pues, con satisfacción la reaparición de Anales de Medicina. Ello significa que nuestra entidad alcanza su plenitud, situándose por sus actividades, prestigio y tradición, entre las primeras sociedades médicas españolas".

La revista, que portava el modest subtítol de "Boletín Mensual de la Academia de Ciencias Médicas", va ser dirigida, durant aquests nou anys, pel professor Pedro-Pons, president de l'Acadèmia, amb el suport del redactor en cap, el doctor A. Nin Fernández. Aquella revista va complir dignament la seva missió recollint fidelment en les seves diferents seccions (discursos inaugurals, activitats científiques, comunicacions, vida corporativa, biblioteca, sessions necrològiques) les activitats realitzades a l'Acadèmia. La migrada economia de la revista es mantenia gràcies a les insercions publicitàries de la indústria farmacèutica, que la mateixa publicació agraiïa des de les seves pàgines en les que estimulava que la publicitat resultés rendible pels anunciant.

1955-1972: tercera etapa

L'any 1955, encara l'Acadèmia sota la presidència del professor Pedro-Pons, s'inicià una fecunda, estable i llarga etapa de la vida dels Annals. Això fou possible gràcies a la generosa aportació dels laboratoris Merck, que van assumir el finançament de la publicació a canvi de tenir en exclusiva les insercions publicitàries en la revista. En el text de presentació del primer número d'aquesta etapa, el professor Pedro-Pons deia: "Anales de Medicina, portavoz de las actividades de la Academia de Ciencias Médicas, entran hoy con este número en su tercera época. La transformación de los Anales es tan profunda que es legítimo aceptar que las mejoras introducidas en su contenido representan una etapa nueva en la vida de nuestra Academia". Després de fer referència a les dificultats econòmiques de l'etapa prèvia, el professor Pedro-Pons es mostra optimista i esperançat davant de l'etapa que s'i-

Correspondència: Dr. Màrius Foz
c/ Rector Ubach, 3, 3r - 2a
08021 Barcelona
Tel. 93 209 38 86
Adreça electrònica: mario.foz@gmail.com

nicia: “*Resueltos en la hora actual estos obstáculos, los Anales aparecen reformados y notablemente ampliados, con el deseo que sean la auténtica representación de todas las actividades de nuestra entidad.*”

El gran número de Asociaciones integradas en la Academia explica el auge experimentado en el número de comunicaciones. Esto unido a que nuestra entidad representa a todas las asociaciones de especialistas de la ciudad, proporciona a los Anales un interés tan elevado que bien puede afirmarse que su lectura será provechosa por igual al médico, al cirujano y al especialista”.

Els *Annals* van mantenir la grandària habitual, però amb una portada amb un disseny nou i atractiu en el qual s'utilitzaven diferents colors segons la temàtica tractada: medicina, verd; cirurgia, vermell; especialitats, gris; i temes monogràfics, blau.

La publicació va assolir un merescut prestigi entre els metges de l'època i va representar una excel·lent oferta de formació continuada en uns anys en què les possibilitats d'informació científica eren molt més limitades que les actuals, i sobretot al nostre país. La revista es nodria exclusivament dels textos de les comunicacions presentades en les sessions de les diferents societats i associacions de l'Acadèmia.

La direcció de la revista va ser assumida durant aquests 18 anys pels successius presidents de la nostra institució: l'any 1955, Agustí Pedro-Pons; 1956-1966, Joan Gibert Queraltó; 1966-1970, Jaume Pi-Figueres i a partir de 1970, Josep Laporte. Els secretaris de redacció dels *Annals* d'aquesta època foren Joan Pedro-Botet (1955-1972), Emili Rotellar (1955-1958) i jo mateix des de 1958 fins l'any 1972. Va ser el doctor Pedro-Botet qui em va convèncer per a incorporar-me com a secretari de redacció dels *Annals*, però amb una responsabilitat compromesa i no gaire fàcil. Es tractava d'assistir a les diferents sessions científiques de l'Acadèmia i recollir les discussions científiques que suscitaven les presentacions, de tal manera que després es poguessin transcriure a la revista. Per convèncer-me, en Pedro-Botet em va dir: “*a vegades les discussions són més interessants que les presentacions...*” No cal dir que em va convèncer i que vaig iniciar una tasca de metge-periodista, avui dia inimaginable, assistint no solament a les sessions que se celebraven a la seu de l'Acadèmia sinó també a diferents serveis hospitalaris. Així va començar la meua vida a l'Acadèmia, de la que em vaig fer membre, i així vaig començar a conèixer millor i a estimar la institució i la seva revista.

No cal dir que els *Annals* en aquests anys seguien publicant-se íntegrament en castellà, però cal citar que durant els anys 1970 i 1971, aprofitant les petites esclatxes de la dictadura en aquells anys, es van publicar 3 números monogràfics en català, de manera que el primer número dels *Annals* que es va publicar en la nostra llengua després

de la guerra civil, ho va ser l'any 1970, i es tractava d'un número monogràfic dedicat a les malalties iatrogèniques i corresponent a la 10a Reunió Anual de la nostra institució.

L'any 1972, els laboratoris Merck van interrompre el seu acord d'exclusivitat amb l'Acadèmia i, per aquest motiu, el 1972 fou un any de transició per a la revista, que donà lloc a la quarta etapa de la publicació.

1973-1983: quarta etapa

L'any 1973 s'inicia un període d'onze anys en la vida dels *Annals* de certa complexitat i dificultat, però d'extraordinari interès perquè, una vegada més, la revista és el fidel portaveu de la institució i aquesta va tenir una vida intensa, apassionada i creadora, però gens fàcil, en els últims anys del franquisme, en la difícil i complexa transició i en els il·lusionats anys de recuperació de la democràcia i de les nostres institucions. Els *Annals* van ser dirigits durant aquests anys pels successius presidents de l'Acadèmia: Josep Laporte (1973-1974), Josep Alsina i Bofill (1975-1978), Oriol Casassas (1979-1982) i per mi mateix l'any 1983, en què vaig iniciar la meua presidència. La secretaria de redacció fou assumida pel doctor Joan Pedro-Botet fins el 1976 i a partir de 1977 pel doctor Ramon Bacardí. En el període 1973-1975, els *Annals*, en una autèntica fase de transició, tenien una portada que recordava la dels *Annals* d'abans de la guerra, però amb el títol en castellà i amb una franja de color groc que recordava les portades acolorides de l'etapa anterior. El contingut corresponia a les comunicacions a l'Acadèmia de les diferents societats i associacions. La llengua emprada era bàsicament el castellà, malgrat que en algunes ocasions va ser utilitzat el català.

El mes de gener de 1976 es produeix una autèntica inflexió en la presentació i contingut dels *Annals*, de manera que en un editorial que escriu el seu director Josep Alsina i Bofill, aquest fa constar que amb aquest número de la revista s'inicia una “nova etapa” dels *Annals*. De fet, com s'assenyala en el citat editorial, a partir d'aquest primer número de 1976 es produeixen canvis importants en el format i contingut de la revista. A la portada desapareix la franja de color groc i es recupera la llengua catalana, inclòs evidentment, el títol de la revista. Altres novetats són la unificació dels *Annals* i el butlletí, com ocorria abans de 1953, i la progressiva catalanització dels *Annals*, ja que com diu Alsina i Bofill: “*... els nous Annals sortiran redactats bàsicament en català*”. El director també expressa en el seu editorial el desig que en el pròxim futur els *Annals* puguin publicar, a més de les comunicacions científiques i la informació de la vida acadèmica, revisions de temes d'interès general que formin part de programes de formació continuada.

El camí de la catalanització dels *Annals* en aquesta etapa no va ser fàcil. A la Junta de Govern, de la que jo

formava part en aquesta època, rebíem amb freqüència cartes incendiàries de membres de l'Acadèmia oposats totalment a l'ús del català als *Annals*, ja que segons ells aquests havien de ser redactats en castellà, “la lengua de todos”. El president, Josep Alsina i Bofill, encaixava amb la seva habitual bonhomia aquesta oposició, però no cal dir que persistia amb la seva permanent indefallença en el propòsit d'aconseguir la progressiva catalanització de la revista.

Un aspecte d'especial interès en aquesta època va ser el de l'aparició d'editorials dels presidents o del secretari de redacció que comentaven aspectes importants de la vida de l'Acadèmia en relació a la implicació de la nostra institució en els canvis que vivia el país, i molt especialment amb la recuperació dels nostres trets culturals i lingüístics. Així, Ramon Bacardí, l'any 1979 escriu: “*Del conjunt d'aquesta dilatada aventura que és la vida de l'Acadèmia, els Annals en són el testimoni escrit. Els Annals han estat el vehicle venerable, fidedigne, portaveu dels socis de l'Acadèmia, exponent de llurs activitats, de llurs inquietuds, de llurs opinions.*”

Avui que assistim a un plantejament comunitari de la societat, a una consideració dels nostres recursos a fi d'emprendre l'embranchida que refermi la nostra personalitat col·lectiva, els Annals no sols han de donar fe, una vegada més, de la contribució de l'Acadèmia a l'empresa comuna, sinó que han de prendre una part molt activa en aquest procés en tot allò que li escau”.

Oriol Casassas escriu editorials destacant el rellevant paper de l'Acadèmia en el redreçament del país i de la seva llengua, i l'any 1982 en un abundant article destaca dos aniversaris d'important significat: el 50è del Diccionari de Medicina del Dr. Corachan i el 75è dels *Annals*.

Malgrat aquests aspectes positius que acabo de destacar, els *Annals*, en els últims anys d'aquest període, van anar acumulant diversos problemes: dificultat en obtenir originals, falta de competitivitat en relació amb altres revistes publicades en castellà al nostre país i migradesa de recursos econòmics. L'any 1983, poc després d'assumir la presidència de l'Acadèmia, en un editorial meu titulat “*Annals de Medicina: passat, present i futur*” feia constar aquests problemes i proposava canvis i solucions pel futur. Així, deia: “*La quarta etapa que s'inicià l'any 1973 i que dura fins ara ha tingut un doble vessant. Un molt satisfactori en quant la Revista ha anat recuperant la llengua catalana com a vehicle propi d'expressió de l'Acadèmia. L'altre menys positiu, ha estat la progressiva disminució de la relativa competitivitat de la nostra Revista en relació amb altres editades al nostre país en llengua castellana, en quant a nivell i interès científic i a grau d'acceptació per part del lector. A aquest aspecte negatiu cal sumar-hi l'existència de dificultats econòmi-*

ques tan freqüents actualment en el món de les publicacions periòdiques.

La situació actual dels Annals ha obligat a la Junta de Govern a estudiar la seva renovació de manera que a l'inici de l'any vinent la nostra Revista pugui començar una nova etapa de renovada vitalitat i interès”... “Els canvis d'estructura dels Annals a partir de gener de 1984 obligaran a crear un Comitè de Redacció de la Revista, que ha de ser en bona part professionalitzat. Aquest Comitè haurà de fer un disseny dels continguts dels nous Annals, i haurà de decidir quina part de la Revista s'haurà de dedicar a la informació de les activitats científiques pròpies de l'Acadèmia i quina part ha d'estar formada per altres tipus de seccions fixes al càrrec d'un cos editorial o de col·laboradors especialment invitats pel Comitè de Redacció. Els nous Annals han de ser capaços de poder oferir al soci de l'Acadèmia la Revista que desitjaria rebre i llegir cada mes. La Junta de Govern demanarà, a través d'una enquesta, informació sobre el disseny ideal dels nous Annals.

Aquestes dades han de ser d'importància decisiva per a definir prioritats en aquest procés de renovació que han de portar-nos a una etapa de nou prestigi dels Annals, com ferm vincle entre els membres de l'Acadèmia i com un important mitjà d'expressió científica de la Medicina catalana”.

1984-1993: cinquena etapa

L'any 1984 s'inicia una nova etapa dels *Annals* que va durar 10 anys. Aquesta cinquena etapa de la nostra revista es caracteritza per profunds canvis en el seu format, estructura i continguts. La Junta de Govern va realitzar la citada enquesta als membres de l'Acadèmia, que va tenir un notable ressò i va ser tinguda molt en compte en el moment de decidir els canvis. La grandària del format de la revista va augmentar, adaptant-se a la de la major part de revistes científiques, es va modernitzar la portada i, el que és més important, es van produir rellevants canvis en l'estructura i continguts de la publicació. Es va procedir a una selecció de les comunicacions de més alt nivell per ser publicades en extens i es va crear una secció dedicada a la publicació de resums d'aquelles comunicacions de gran especialització tècnica. Per altra part, es va potenciar la polivalència dels editorials que no havien de reservar-se només a temes de la institució i es va dedicar una especial atenció als articles de formació continuada. Malgrat que en el tema de la llengua el resultat de l'enquesta no va ser concloent, la Junta de Govern va decidir l'absoluta catalanització de la revista, incloent-hi resums en castellà i anglès. Ja que les tasques de redacció s'havien tornat més complexes, es va incorporar com a secretari de redacció Eduard Monsó, mentre que Ramon Bacardí va assumir el càrrec de redactor en cap. La direcció dels

Annals la vaig assumir jo mateix com a president de l'Acadèmia; a partir de 1991, la direcció la va assumir Gonçal Lloveras, que em va succeir en el càrrec.

L'any 1986, Ediciones Doyma va fer-se responsable de les fases de correcció, preparació de textos i taules i maquetació. Aquesta intervenció va permetre millorar la qualitat formal de la publicació. A partir de 1988, el prestigi assolit pels *Annals* va permetre arribar a un acord amb Ediciones Doyma, perquè aquesta prestigiosa editorial s'ocupés de la revista en totes les seves fases i també assumís la promoció de les insercions publicitàries. En aquesta data es va produir la valuosa incorporació, com a secretària de redacció, de Natàlia Corominas, incorporació que va permetre enfortir l'equip de redacció de la revista.

Malgrat que la marxa global dels *Annals* era satisfactòria, la recepció de textos seguia essent escassa, i així ho feia constar en un editorial meu (“*Una fita a assolir*”) publicat el mes de gener de 1988: “*Cal insistir, una vegada més, que la recepció d'originals encara depèn massa*

de les iniciatives del Comitè de Redacció, i que cal reservar una part de la nostra producció científica per a la nostra Revista, i molt especialment aquella que fa referència a Salut Pública, Epidemiologia i Organització Sanitària del nostre país”.

Malgrat tots els esforços que s'hi van dedicar, un aspecte en el que no vàrem reeixir va ser el d'aconseguir l'autofinançament de la revista. *Annals* no va arribar a ser mai competitiva en relació amb altres revistes mèdiques de prestigi publicades en llengua castellana, en part degut a la disminució global de la publicitat en les revistes. Aquest fet va produir que la rendibilitat d'*Annals* fos sempre negativa i aquesta circumstància va obligar a interrompre la publicació a finals de 1993. No obstant això, cal esmentar, per finalitzar, que durant 1994 i 1995 encara es van publicar alguns números especials dels *Annals* dedicats a temes monogràfics, essent l'últim d'ells el que es va publicar relatiu al VIè Congrés Català de Medicina Interna (24 - 26 de maig de 1995).